

علی عسکری سوادکوهی

مقدمه

انداخت و نه ساعتی جلوتر می افتد؛ چنان که در آیه ۳۴ سوره اعراف می خوانیم: «وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ»؛ «برای هر قوم و جمعیتی، سرآمد و زمان (معینی) است و هنگامی که سرآمد آنها فرا رسد، نه ساعتی از آن تأخیر می کنند و نه بر آن پیشی می گیرند.»

۲. اجل معلق و مبهم یا مرگ زودرس که بدان اجل غیر محتوم نیز می گویند. این نوع اجل، به دلایلی

مرگ واژه‌ای آشنا برای همگان است؛ چرا که «كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ»؛ «هر کس مرگ را می چشد.» و جز خدای متعال همه زندگان خواهند مرد.

مرگ یا اجل بر دو قسم است:

۱. اجل مسمی یا اجل طبیعی که به آن اجل محتوم (حتمی) نیز گفته می شود. ویژگی آن، این است که نه ساعتی می شود آن را به تأخیر

بیش ترند از کسانی که با مرگهای طبیعی می‌میرند.» همچنین فرمود: «يَعِيشُ النَّاسُ بِإِحْسَانِهِمْ أَكْثَرَ مِمَّا يَعْيشُونَ بِأَعْمَارِهِمْ وَيَمُوتُونَ بِذُنُوبِهِمْ أَكْثَرَ مِمَّا يَمُوتُونَ بِأَجَالِهِمْ؛^۱ مردم با احسان [و کارهای نیک] خود بیش‌تر از آن زندگی می‌کنند که با عمرشان [که مقدر شده است]؛ و با گناهانشان بیش‌تر می‌میرند تا [تمام شدن] عمرشان [که مقدر شده است].»

اسباب طول عمر

۱. صلة رحم

صلة ارحام و رسیدگی به خویشان در اسلام آثار و برکات فراوانی دارد که از جمله آنها، طولانی شدن عمر و به تأخیر افتادن اجل است. در این باب، احادیث زیادی از ائمه اطهار عليهم السلام نقل شده است که برای رعایت اختصار به دو مورد اشاره می‌کنیم:

الف. رسول خدا صلى الله عليه وآله می‌فرماید: «صَنَائِعُ الْمَعْرُوفِ تَفِيءُ مَصَارِعِ السُّوءِ

ممکن است مدتی مقدم یا مؤخر شود.

باید توجه داشت که هر دو اجل از ناحیه خدا تعیین می‌شود؛ ولی یکی به‌طور مطلق و دیگری به‌صورت مشروط و معلق.

ممکن است برای بسیاری از موجودات، موانعی ایجاد شود که آنها را از رسیدن به حداکثر عمر طبیعی باز دارد؛ مثل چراغ نفت‌سوز که با توجه به مخزن نفت آن ممکن است تا بیست ساعت، استعداد روشنایی را داشته باشد؛ اما به علت وزش شدید باد یا ریزش باران و یا مراقبت نشدن از آن، عمرش کوتاه شود. انسان نیز ممکن است بر اثر سوء تغذیه یا ابتلا به انواع اعتیاد یا خودکشی و یا ارتکاب گناه، بسیار زودتر از مدت طبیعی خویش بمیرد.

امام صادق عليه السلام می‌فرماید: «مَنْ يَمُوتُ بِالدُّنُوبِ أَكْثَرُ مِمَّنْ يَمُوتُ بِأَجَالٍ؛^۱ آنها که با گناهان می‌میرند

۱. بحار الانوار، علامه مجلسی، مؤسسة الوفاء

بیروت - لبنان، ۱۴۰۴ هـ - ق، ج ۵، ص ۱۴۰.

۲. همان، ج ۱، ص ۴۸، ح ۸۷.

خود را بسیار صلّه کند، خداوند سی سال بر عمر او بیفزاید و آن را سی و سه سال قرار دهد و اگر سی و سه سال باقی باشد و قطع رحم کند، خداوند، سی سال زندگی او را از بین می برد و اجل او را سه سال قرار می دهد.»

زخویشان، هر کسی ببرید پیوند به تیشه ریشه و پیوند خود کند به مال خویش باید مرد عاقل نماید قوم و خویش خود خوشدل از آنان خوش نماید میهمانی کند از جان و از دل میزبانی که آنها هم زجان گردند یارش

به هر پیش آمدی تیمار خوارش
۲. حسن هم جواری
رفتار نیکو با همسایه ها نیز از جمله اموری است که در طولانی شدن عمر انسان تأثیر دارد.

امام صادق علیه السلام فرمود: «حُسْنُ الْجَوَارِ زِيَادَةٌ فِي الْأَعْمَارِ وَعِمَارَةُ الدِّيارِ»^۳
خوش همسایگی، عمرها را زیاد و سرزمینها را آباد می سازد.»

۳. همان، ح ۱۴.

وَالصَّدَقَةُ الْخَفِيَّةُ تُدْفِيءُ غَضَبَ اللَّهِ وَصِلَةُ الرَّحِمِ زِيَادَةٌ فِي الْعُمْرِ...! کارهای خوب از مرگهای بد جلوگیری می کند و صدقه پنهانی، خشم خدا را فرو می نشاند و صلّه رحم عمر را می افزاید.»

ب. اسحاق بن عمار نقل می کند که امام صادق علیه السلام فرمود: «مَا نَعَلِمُ شَيْئاً يَزِيدُ فِي الْعُمْرِ إِلَّا صِلَةَ الرَّحِمِ حَتَّى أَنْ الرَّجُلَ يَكُونَ أَجَلُهُ ثَلَاثَ سِنِينَ فَيَكُونُ وَصُولاً لِلرَّحِمِ فَيَزِيدُ اللَّهُ فِي عُمْرِهِ ثَلَاثِينَ سَنَةً فَيَجْعَلُهَا ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ سَنَةً وَيَكُونُ أَجَلُهُ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ سَنَةً فَيَكُونُ قَاطِعاً لِلرَّحِمِ فَيَنْقُصُهُ اللَّهُ ثَلَاثِينَ سَنَةً وَيَجْعَلُ أَجَلَهُ إِلَى ثَلَاثِ سِنِينَ»^۲ جز صلّه رحم، چیزی را که سبب زیادی عمر شود نمی شناسیم؛ تا آنجا که اگر سه سال به مرگ کسی باقی مانده باشد و رحم

۱. تحف العقول، ابو محمد حرانی، ترجمه صادق حسن زاده، انتشارات آل علی، دوم، ۱۳۸۲ ش،

ص ۹۲، ح ۱۵۷.

۲. کافی، ج ۳، ص ۲۳۰، ح ۱۷.

۳. حسن خلق

داشتن اخلاق نیکو در رابطه با پدر و مادر، خانواده و همسر و برادران دینی و بالاخره هر کسی که انسان با او معاشرت دارد، از جمله عواملی است که ازدیاد عمر را سبب می‌گردد. همانطور که بداخلاقی با دیگران می‌تواند در کاهش عمر انسان تأثیر داشته باشد.

از امام صادق علیه السلام روایت شده است که فرمود: «الْبِرُّ وَحُسْنُ الْخُلُقِ يُعْمَرَانِ الدِّيَارَ وَيَزِيدَانِ فِي الْأَعْمَارِ»^۱ نیک و خوی نیک، سرزمینها را آباد و عمرها را زیاد می‌کند.

حکایت

روزی مردی از دست اخلاق همسرش به امام صادق علیه السلام شکایت کرد و حضرت از او خواست تا همسرش را نزد او آورد. وقتی او آمد، امام از بداخلاقی‌اش جويا شد. وی شروع به ناسزاگویی به شوهرش کرد و در این حال، امام صادق علیه السلام

فرمود: «اگر به این منش و رفتار خود ادامه دهی، سه روز بیش‌تر زنده نخواهی ماند.» زن در جواب گفت: «هر چه بادا باد! نمی‌خواهم او را هیچ وقت ببینم.» در این حال، حضرت به مرد فرمود: «دست همسرت را بگیر و برو که بیش از سه روز با او زندگی نخواهی کرد!» پس از سه روز شوهر وی نزد امام صادق علیه السلام آمد و حضرت از حال همسرش پرسید و مرد گفت: «به خدا» قسم، هم اکنون دفنش کردم!^۲

۴. صدقه

امام علی علیه السلام در روایتی، یکی از خواص پرداخت صدقه را، طول عمر معرفی می‌فرماید: «تَصَدَّقُوا وَدَاوُوا مَرْضَاكُمْ بِالصَّدَقَةِ فَإِنَّ الصَّدَقَةَ تَدْفَعُ عَنِ الْأَعْرَاضِ وَالْأَمْرَاضِ وَهِيَ زِيَادَةٌ فِي أَعْمَارِكُمْ وَحَسَنَاتِكُمْ»^۳ صدقه بدهید و بیماران خود را با صدقه درمان کنید؛ زیرا صدقه از پیشامدهای ناگوار و

۲. میزان الحکمه، ج ۱، ص ۴۷۴، ح ۱۶۶۶.

۳. همان، ج ۷، ص ۳۰۳۸.

۱. همان، ص ۱۶۰، ح ۸.

خلاف خوابی که دیده بود پسرش با کمال صحت و صلابت از خواب بیدار شد. به ناچار از پسرش پرسید: «می‌خواهم بدانم دیروز و دیشب چه عمل شایسته‌ای انجام دادی؟» گفت: «دیشب برای من، شام نگه داشته بودند و من نخوردم. فقیری آمد، آن غذا را به او دادم.» پدر گفت: «پسر جان! همان دستگیری از فقیر و نیازمند، تو را از خطر مرگ حتمی نجات داد.»^۱

همچنین امام صادق علیه السلام نیت خوب، دوری از بدیها، نیکوکاری با خانواده و خوشحال کردن والدین را باعث طول عمر معرفی می‌کند: «مَنْ حَسُنَتْ نَيْتُهُ زِيدَ فِي عُمْرِهِ؛^۲ هر که خوش نیت باشد، عمرش دراز شود»، «تَجَنَّبُوا الْبَوَائِقَ يَمُدَّ لَكُمْ فِي الْأَعْمَارِ»؛^۳ از

داشتن اخلاق نیکو در رابطه با پدر و مادر، خانواده و همسر و برادران دینی و بالاخره هر کسی که انسان با او معاشرت دارد، از جمله عواملی است که ازدیاد عمر را سبب می‌گردد

بیماریها جلوگیری می‌کند و بر عمر و حسنات شما می‌افزاید.»

از امام باقر علیه السلام روایت شده است که در بنی اسرائیل، مردی بود و او تنها یک فرزند پسر داشت. به همین دلیل بسیار به وی علاقمند بود. شبی در خواب دید که شخصی به او گفت: «پسرت در شب عروسی خواهد مرد!» وی وحشت‌زده از خواب بیدار شد و از آن پس، پنهان و آشکارا گریه می‌کرد و وقتی شب عروسی فرا رسید، پدر از شدت فکر و خیال و ناراحتی نخوابید؛ اما بر

۱. روایتها و حکایتها، ص ۱۳۷، به نقل از:

وسائل الشیعه، ج ۴، ص ۲۶۲.

۲. میزان الحکمه، ج ۸، ص ۴۰۴۴.

۳. همان.

بدیها دوری نمایید تا عمرتان زیاد شود.» «مَنْ حَسَنَ بَرَّهُ بِأَهْلِ بَيْتِهِ زَيْدَ فِي عُمَرِهِ؛ هر کس با خانواده اش نیکوکار باشد، عمرش دراز شود.» و «إِنْ أَحْبَبْتَ أَنْ يَزِيدَ اللَّهُ فِي عُمُرِكَ فَسُرَّ أَبُوَيْكَ؟» اگر دوست داری خداوند بر عمرت بیفزاید، پدر و مادرت را خوشحال کن.»

علل کوتاهی عمر

۱. غضب خداوند

اگر چه خداوند عذابی را که برای امم گذشته اتفاق می افتاد از امت پیامبر گرامی اسلام صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ برداشته است؛ ولی دلیل بر این نیست که غضب الهی برای گناهانی که این امت مرتکب می شوند، به صورتهای دیگر رخ ننماید. نبی مکرم اسلام صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ یکی از مظاهر غضب خداوند را کوتاه شدن عمر مردم معرفی کرده است: «إِذَا غَضِبَ اللَّهُ عَلَى أُمَّةٍ وَكَمْ يَنْزِلِ

الْعَذَابَ عَلَيْهِمْ غَلَّتْ أَسْعَارُهَا وَقَصُرَتْ أَعْمَارُهَا وَكَمْ تَرْبِخُ تَجَارُهَا وَكَمْ تَرَكُوا ثِمَارَهَا وَكَمْ تَعَزَّرُ أَنْهَارُهَا وَحَبِسَ عَنْهَا أَمْطَارُهَا وَسَلَطَ عَلَيْهَا شِرَارُهَا؛^۳ هر گاه خداوند بر امتی خشم کند و عذاب بر آنان فرو نفرستد، نرخهایشان گران و عمرشان کوتاه گردد و بازرگانان سود نکنند و میوهها مرغوب نشود و رودهایشان پر آب نباشد و بارانشان نبارد و اشرازشان بر آنان مسلط شوند.»

۲. آزردن والدین

از گناهایی که به ویژه در کوتاه کردن عمر انسان تأثیر فراوان دارد، نافرمانی و آزردن پدر و مادر و به اصطلاح «عقوق والدین» است. رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ می فرماید: «ثَلَاثَةٌ مِنَ الذُّنُوبِ تُعَجِّلُ عُقُوبَتَهَا وَلَا تُوَخَّرُ إِلَى الْآخِرَةِ، عُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وَالْبُغْيُ عَلَى النَّاسِ وَكُفْرُ الْإِحْسَانِ؛^۴ سه گناه است

۱. همان.

۲. همان.

۳. تحف العقول، ص ۸۶ ح ۱۲۸.

۴. میزان الحکمه، ج ۴، ص ۱۹۰۳، ح ۶۶۴۹.

«ای علی! مگر گناهی هم هست که در نابودی شتاب کند؟» فرمود: «نَعَمْ وَتِلْكَ قَطِيعَةُ الرَّحِمِ؛ آری! وای بر تو! قطع رحم.»

۴. قسم دروغ

عده‌ای حتی برای امور صادق و درست، قسم نمی‌خورند و از ادای قسم کراهت دارند؛ اما در مقابل، عده‌ای نیز یافت می‌شوند که برای رسیدن به اندک منفعی، از قسم دروغ روی گردان نیستند. این افراد باید بدانند که خداوند تبارک و تعالی برای این گستاخی بنده‌اش، در دنیا نیز مجازات‌هایی مقرر کرده است که کاهش عمر از آن جمله است.

امام باقر علیه السلام می‌فرماید: «إِنَّ الْيَمِينَ الْكَاذِبَةَ وَالْقَطِيعَةَ الرَّحِمِ لَيَذْرَانِ الدِّيَارِ بِبَلَّاقٍ مِنْ أَهْلِهَا؛^۱ سوگند دروغ و قطع ارتباط خویشاوندی، شهرها را خالی از سکنه و ویران می‌کند.»

که در کيفر آن شتاب شود و به روز قیامت نیفتد؛ نافرمانی و آزدن پدر و مادر، ستم بر مردم و کفران احسان و نیکی.»

۳. قطع رحم

قطع ارتباط با خویشان به هر طریق ممکن، از جمله عوامل کاهنده عمر است. اگر با وجود امکان دید و بازدید یا احوال‌پرسی و یا دستگیری خویشان و اقوام، در رفع نیازمندیهای مادی و معنوی آنها، کوتاهی شود از مصادیق قطع رحم محسوب می‌شود و پیامدهایی دارد که از جمله آنها، پیش‌افتادن زمان مرگ است.

امیر مؤمنان علیه السلام در خطبه‌ای فرمود: «أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الذُّنُوبِ الَّتِي تُعَجِّلُ الْفَنَاءَ؛ پناه می‌برم به خدا از گناهانی که در نابودی شتاب می‌کنند.» ابن کوا که در زمره دشمنان آن حضرت و از خوارج بود و همیشه مترصد بود تا ایرادی بر کردار و گفتار آن حضرت بگیرد، برخاست و گفت:

۱. اصول کافی، ج ۴، ص ۴۸.

۲. تحف العقول، همان، ص ۵۲۲، ح ۲۳.

۵. زنا

چه بسیار اتفاقات ناگهانی که مرگ را به دنبال دارند و سبب آن، عمل شنیع زنا بوده است.

قال رسول الله ﷺ: «إِذَا كَثُرَ الزُّنَا بَعْدِي كَثُرَ مَوْتُ الْفُجَاءَةِ»^۱ چون پس از من زنا فراوان شود، مرگ ناگهانی زیاد شود.

امام صادق علیهِ السلام می فرماید: «إِذَا فَشَا الزُّنَا ظَهَرَتِ الزَّلَازِلُ»^۲ هرگاه زنا شیوع پیدا کند، زمین لرزه‌ها پدیدار می شود.

همچنین رسول خدا ﷺ می فرماید: «يَا عَلِيُّ فِي الزُّنَا سِتٌّ خِصَالٍ ثَلَاثٌ مِنْهَا فِي الدُّنْيَا وَثَلَاثٌ فِي الْآخِرَةِ فَأَمَّا الَّتِي فِي الدُّنْيَا فَيَذْهَبُ بِالْبَهَاءِ وَيُعْجَلُ الْفَنَاءُ وَيَنْقَطِعُ الرِّزْقُ وَأَمَّا الَّتِي فِي الْآخِرَةِ فَسَوْءُ الْحِسَابِ وَسَخَطُ الرَّحْمَنِ وَالْخُلُودُ فِي النَّارِ»^۳ ای علی! زنا شش پیامد دارد: سه پیامد در دنیا و سه پیامد در

آخرت. پیامدهای دنیایش این است که آبرو را می برد، مگر را شتاب می بخشد و روزی را می برد و پیامدهای آخرتش عبارت است از: حسابرسی سخت و دقیق، خشم خدای و جاودانگی در آتش.»

۶. ظلم و ستم

ظلم و ستم ظالم، فقط کمر مظلوم را نمی شکند؛ بلکه در نهایت، به شکستن و نقصان عمر خودش منجر می شود.

قال علي عليه السلام: «مَنْ ظَلَمَ قُصِمَ عُمْرُهُ»^۴ هر که ستم کند، عمرش شکسته [و کم و کوتاه] می شود. و نیز فرمود: «مَنْ ظَلَمَ قُصِمَ عُمْرُهُ وَكَمَّرَ عَلَيْهِ ظَلَمُهُ»^۵ هر که ستم نماید، عمرش شکسته شود و ظلمش او را به هلاکت رساند.»

۴. گفتار امیر المؤمنین (غرر الحکم)، سید حسین شیخ الاسلامی، قم، انتشارات انصاریان، چهارم، ۱۳۷۸ ش، ج ۲، ح ۱۸، ص ۸۵۰.
۵. همان، ج ۲، ص ۸۵۰، ح ۲۱.

۱. همان، ص ۸۵، ح ۱۲۷.

۲. میزان الحکمه، ج ۵، ص ۲۲۱۲، ح ۷۶۵۴.

۳. همان.